

## ***Geopolitični, socioekonomski in kulturološki vidiki pandemije kovida-19 - 1. del***

*Zakaj je vzhodna (srednja) Evropa manj prizadeta s pandemijo?*

Svetovna zdravstvena organizacija je 11. marca razglasila pandemijo korona virusa oz. prehod epidemije, ki je izbruhnila v Wuhanu na Kitajskem, v dimenzije, ki ogrožajo večino sveta. Po dveh mesecih lahko opazujemo, kako so se posamezne države/regije spopadale s to pandemijo. Večinoma so bili ukrepi podobni: karantena, zapora mej, omejitev gibanja, potovanja in zbiranja, prenehanje določenih poslovnih dejavnosti. Edini državi v Evropi, ki nista šli po tej poti sta Belorusija in Švedska (v tem smislu bi ju bilo zanimivo primerjati).

\*\*\*\*\*

Če proučujemo podatkovno bazo Coronavirus Worldometer, ugotovimo velike razlike med državami. Že takoj je tudi jasno, da so (bile) najbolj prizadete nekatere evropske države ter ZDA. Opazna je razlika tudi znotraj Evrope in EU. Pri tem uporabljam kazalce iz omenjene podatkovne baze (število primerov okuženosti, število smrti, število kritičnih primerov, število ozdravljenih, število testiranj – absolutno in relativno, to zadnje na milijon oz. sto tisoč prebivalcev). Razlike niso samo v prizadetosti (merjeno s številom smrti), temveč tudi v nekaterih državah asimetrija med številom registrirano okuženih in številom umrlih, vendar je statistika tu nezanesljiva, saj je število registriranih inficiranih primerov odvisna od obsega testiranja. Koliko ljudi pa je zbolelo in kolikšen del populacije je »prekužen« oz. je imel asimptomatično obliko korona virusa (in niso registrirani), pa se ugotavlja s testi za protitelesa. Tudi podatki o mortaliteti niso čisto zanesljivi, toda so v strokovni literaturi glavni kazalnik prizadetosti s pandemijo (glej tudi portal Mortality Analyses, ki jo urejuje Univerza Johns Hopkins).

Kot sociologi in družboslovci se sprašujemo, kateri razlogi in okoliščine so vplivali na te razlike. Naslednje ugotovitve bi še posebej izpostavil:

- 1) V evropskem in svetovnem merilu je najbolj prizadet atlantsko-mediteranski pas. V Evropi gre za Belgijo, Španijo, Italijo, Veliko Britanijo, Švedsko, Irsko, Francijo, Nizozemsko (od 300 do preko 800 mrtvih na milijon prebivalcev). Če k tem državam prištejemo še ZDA (321 na milijon), ima ta sklop držav skoraj dve tretjini vseh smrti na svetu, čeprav ima manj kot 10% svetovne populacije. Manj so prizadete Nemčija, Avstrija ter nordijske države (razen Švedske). Te imajo od 50 do 100 mrtvih – oz. Nemčija ima trenutno 103 smrti - na mio (najmanj Norveška in Finska). Skoraj vse vzhodnoevropske države (ter Grčija, Ciper in Malta in Balkan) imajo najmanj posledic oz. smrti (do 50). Nekaj več imata Severna Makedonija (67) ter Romunija (64), Madžarska ima 54, Slovenija pa 52 umrlih na milijon prebivalcev. Slovaška ima celo

samo 5 mrtvih na mio ter minimalno število okuženih (in v tej državi se to stanje ni spremenilo že nekaj tednov).

- 2) Če primerjamo Belorusijo in Švedsko – s tem da je prva celo prekosila drugo v ignoriranju ukrepov zapiranja– vidimo, da ima Belorusija neprimerno manj smrti (26 na mio) kot Švedska (443 na mio). Tu gre za dva eksperimenta, eden se odvija v imenu radikalne demokracije, drugi pa je plod samovoljnega avtokratskega sistema.
- 3) Razlogov za razlike v spopadanju s pandemijo je več. Po eni strani gre za strukturne in infrastrukturne vidike. Nordijske in vzhodnoevropske države imajo redkejšo poselitev in manj metropolitanskih aglomeracij. Po drugi strani so manj vključene v globalizacijske procese in imajo manj tovrstne prometne, turistične, športne infrastrukture. Zlasti so tu pomembna velika mednarodna letališča, ki so imela direktno zvezo s Kitajsko. Upoštevati velja tudi demografske razlike (manj stare populacije, manj domov za ostarele - Slovenija in Češka sta tu bolj podobni zahodni Evropi - ter imigracije).
- 4) Razlogi so torej v periferni poziciji vzhodne Evrope (do neke mere to velja tudi za Norveško in Finsko). Vključenost v množične globalizacijske oz. mednarodne poslovne, športne, kulturne, turistične dogodke, je relativno majhna. Ravno ti dogodki (pustni karneval v Benetkah, nogometne tekme, odhodi na smučarske počitnice v Italijo in tudi v Avstrijo (Ischgl) v času od januarja do marca, so namreč pospešili širitev korona virusa v atlantsko-mediteranskem pasu.  
Odgovoriti bo treba na vprašanje Nemčije, menim, da so v tej državi pomembni drugi faktorji, ki so prispevali k relativno nizkemu številu smrtnih primerov (robusten zdravstveni sistem, veliko število testiranj in identifikacij žarišč okužbe<sup>1</sup>).
- 5) V vzhodni Evropi so po drugi strani vlade zelo hitro reagirale na prva opozorila o pandemiji (ko je bilo še malo okuženih). Uvedeni so bili precej rigorozni ukrepi zapiranja in omejevanja gibanja in druženja. To je nekako nenavadno. Bolgarski politolog Ivan Krastev to tolmači, češ, da so ljudje se zavedali, da ji njihov zdravstveni sistem slab in da je edina možnost, da se izognejo posledicam pandemije v tem, da se držijo novih, od vlade in ekspertov predpisanih pravil obnašanja.
- 6) V atlantsko-mediteranskem pasu so bili ukrepi zapiranja oz. izolacije (lockdown) verjetno uvedeni prepozno, ko se je okužba že razširila. Recimo v Italiji so bili uvedeni zelo rigorozni ukrepi, toda z zamudo. Podobno v Veliki Britaniji, kjer je na začetku politika podcenjevala pandemijo, isto velja za eksperte. Bili so celo znaki, da bi šli (tako kot tudi Nizozemska) po poti Švedske. V Franciji so v marcu imeli lokalne volitve, kar je lahko prispevalo k širjenju pandemije... Na Švedskem preventivni ukrepi zapiranja sploh niso bili uvedeni oz. niso bili obvezni in takšna je situacija še danes (31. maj, 2020), čeprav število okuženih in mrtvih še naprej narašča. Natančneje bi

---

<sup>1</sup> Glej povzetek intervjuja z C. Drostenom, virologom in glavnim svetovalcem kanclerke Merklove v MMC, 29.04., kjer izpostavlja množično testiranje že na začetku izbruha, kar je omogočilo, da je faktor nalezljivosti padel pod 1.

bilo treba proučiti, kako je bilo s tem v Avstriji in Nemčiji (v preostalih nordijskih državah so bili uvedeni dokaj zgodaj).

- 7) Prav tako bi bilo treba proučiti vlogo ekspertnih teles (epidemiologov in infektologov), njihove doktrine in njihovo sodelovanje s predstavniki vlad in oblasti. Pomembno je, kdo je odločilno vplival. Prav tako je vprašanje, kakšna je bila komunikacija med eksperti, ki so zastopali različna stališča. Lahko rečemo, da so nekateri zastopali stališča, ki so se izkazala kot vprašljiva. Celó več, nekateri pomembni epidemiologi so bili mnenja, da kovid-19 ni zelo različen od gripe oz. da smrtnost ni večja kot pri sezonskih gripah (eden na tisoč obolelih). V to skupino spada ameriški znanstvenik John Ioannidis, ki je bil znan kot neusmiljen kritik metodološko pomanjkljivih ali napačnih raziskav v biomedicini (zlasti z vidika vzorčenja oz. uporabe nereprezentativnih vzorcev). Ironično in že skoraj farsično je, da je sam izvedel tako raziskavo o protitelesih v Santa Clari v ZDA in iz majhnega vzorca sklepal, da smrtnost za kovidom-19 ni večja kot pri gripi ter da ukrepi izolacije (lockdown) nimajo smisla<sup>2</sup>.
- 8) Je možno, da so bili eksperti v vzhodni Evropi bolj soglasni oz. enotnega mnenja? Verjetno ne, če pomislimo na izkušnje v Sloveniji. Toda politika (vlada) se je odločila za sodelovanje s tistimi, ki so zahtevali rigoroznejše ukrepe. Lahko pa bi sklepali, da je bilo v vzhodni Evropi manj nesoglasij med politiko in eksperti ter zlasti med samimi eksperti (znanstveniki).
- 9) V svetovnih medijih je bilo le malo govora o tem, zakaj je bila (vsaj do zdaj) vzhodna Evropa uspešnejša v spopadu s pandemijo. O tem dobimo poročila v nekaterih časopisih kot sta The Guardian<sup>3</sup> ter The Wall Street Journal<sup>4</sup>, vendar obsežnejših analiz na to temo ni zaslediti. Velike televizijski kanali (CNN, Sky News, BBC World News, ARD) sploh ne poročajo o manjših državah, celo o Belgiji malo, ali Irski. O vzhodni Evropi pa sploh ne, razen o Rusiji in nekaj o Belorusiji.
- 10) Še o tezi, da je najbolj prizadet atlantsko-mediteranski del (stare članice EU): malo je znano, da ima Belgija<sup>5</sup> celo 820 mrtvih na mio (za njo je Španija s 580 na mio) število okuženih še narašča – upajmo, da se ustavi - prav tako mrtvih. Ta država, ki gosti tako sedež EU kot NATA, ima več kot 9 tisoč mrtvih, dvakrat več kot celotna Kitajska!!! Tu

---

<sup>2</sup> D.H. Freedman: A Prophet of Scientific Rigor – and a Covid Contrarian, Ideas, 1.05. 2020. Dejansko je smrtnost med (vsemi)okuženimi petkrat večja. Je pa to ocena oz. ugibanje. Če pa vzamemo bolnike oz. registrirane okužene, je smrtnost od enega do pet procentov. O tem več v intervjuju z znanim slovenskim imunologom in mikrobiologom A. Ihanom (Reporter, 1. Junij, 2020). V Sloveniji je še malo več, okoli 7 odstotkov (skoraj 1500 bolnikov in 103 smrti). V Nemčiji okrog 4%, v Rusiji je manj kot 1.5%, v Veliki Britaniji pa nasprotno – skoraj 15%.

<sup>3</sup> [theguardian.com/world/2020/may/05/why-has-eastern-europe-suffered-less-from-coronavirus-then-the-west](https://theguardian.com/world/2020/may/05/why-has-eastern-europe-suffered-less-from-coronavirus-then-the-west)

<sup>4</sup> Poorer Nations in Europe's East Could Teach the West a Lesson on Coronavirus, The Wall Street Journal, May 30, 2020.

<sup>5</sup> Kar zadeva to državo, je razlaga njihovih ekspertov ta, da oni najbolj skrbno vodijo evidence smrti in korona virusu pripišejo, da je povzročil smrt, tudi če gre samo za sum. Takšnih naj bi bilo okoli 40% smrti. Se pravi tu ni neposrednih dokazov, da jih je povzročil corona virus. Toda tudi, če odštejemo teh 40%, dobimo še vedno 500 mrtvih na milijon prebivalcev. Je pa tako določanje vzrokov za smrt v Belgiji nenavadno oz. ni koordinirano z drugimi (vsaj) bližnjimi državami, sploh pa ne s celotno EU.

pa se srečamo s vprašanjem zanesljivosti statistike. Kitajska ima namreč eno najmanjših smrtnosti na svetu (3 na milijon prebivalcev).

## Sklep

Epidemiološka slika v novih članicah EU je bistveno boljše kot v starih članicah z izjemo Avstrije, Nemčije, Danske in Finske. Če pogledamo širše, v to skupini spadajo še Norveška in po drugi strani države balkanske države, ki so izven EU. Prav tako to velja za Rusijo, Belorusijo in Ukrajino. V prvi sicer v zadnjem času narašča število okuženih in število smrti (v glavnem v Moskvi). Izven Evrope pa je podoben trend v Latinski Ameriki (Brazilija, Peru, Ekvador). Vendar je Ekvador, država z največ umrlimi za korona virusom (193 na mio) nekje na nivoju Kanade, ki ne velja za (zelo) problematično. Je pa razlika v zmogljivosti zdravstvenega sistema.

Za manjšo prizadetost vzhodne (srednje) Evrope sta pomembna dva dejavnika, objektivni v smislu perifernosti in manjše vključenosti v globalizacijske procese ter subjektivni v smislu hitrega političnega ukrepanja ter (verjetno) učinkovitejše komunikacije med političnimi in ekspertnimi telesi. Kako bo naprej? Prvi val zdravstvene krize je bil uspešno prebroden.

Kako bo, če pride do drugega vala? Začenja se turistična sezona in meje bodo bolj odprte. Te države so korona virus nekako iztisnile, lahko pa pride od zunaj. Zato bo potrebna velika pazljivost in discipliniranost še naprej. Tu se zastavlja zanimivo vprašanje »protivirusne kulture« (Ihan v omenjenem intervjuju). Je ali bo ta bolj prisotna na Zahodu ali vzhodnem delu Evrope? Menim, da so do zdaj največ fatalizma v smislu slepega in brezpogojnega zaupanja v državne institucije pokazali državljani Švedske, ki je zdaj (2.06.) peta najbolj prizadeta država na svetu (za Belgijo, V. Britanijo, Španijo in Italijo), vendar ne spremeni svoje politike oz. državljani tega (še) ne zahtevajo.

Zaprto ni več možna oz. prinaša negativne ekonomske učinke. Gre za selektivno odprtost v svetu, kjer se bo globalizacija umirila. In tu se vprašamo, kako bodo te države preživele ekonomsko krizo in recesijo ter povečano brezposelnost. Glede na precejšnjo odvisnost višegrajskih držav in tudi Slovenije od avtomobilske globalne industrije, obeti niso optimistični. Nujna bo prestrukturacija gospodarstva in ostalih podsistemov na osnovi vseh notranjih virov in inovativnosti.